

Členské státy Evropské unie vyvezou a dovezou ročně objem potravin v hodnotě přes 500 mil. eur¹ jen v rámci vnitřního trhu, což tvoří zhruba desetinu veškerého obchodovaného zboží mezi členskými státy EU. Nezanedbatelným faktorem je na tomto trhu bezpečnost potravin a s ní související důvěra spotřebitelů. Série odhalených podvodů v označování výrobků počínaje dnem 15. ledna 2013, kdy irská potravinářská kontrolní inspekce identifikovala přítomnost koňského a vepřového DNA v hovězích hamburgerech, vyvolává oprávněnou diskuzi o záruce bezpečnosti poskytované současným systémem sledování. Na začátku února bylo objeveno koňské maso také ve Velké Británii ve výrobcích označených jako hovězí². Tyto případy představují primární porušení povinností výrobce uvádět pravdivé informace o složení výrobku. Otázkou je, jak těmto podvodům předcházet a lépe koordinovat činnost a výměnu informací mezi národními kontrolními orgány v EU, a jak nastavit účinný kontrolní systém v EU založený na hodnocení rizika.

V reakci na zmíněné podvody v označování potravin proběhl na základě [Doporučení](#) Evropské komise koordinovaný plán kontrol, v rámci kterého členské státy EU přistoupily ke kontrolám³ potravin obsahujících hovězí maso a kontrolám zařízení manipulujících s koňským masem kvůli možnému výskytu nebezpečné látky fenylbutazonu. Kontroly odhalily přítomnost koňského masa v méně než 5 % případech, obsah fenylbutazonu v necelých 0,5 % testovaných vzorků⁴. V České republice nebylo zjištěno vážné pochybení v označování výrobků. Již před zahájením koordinované akce [prověřila](#) Státní veterinární správa 64 vzorků s pozitivními výsledky na obsah koňské DNA ve třech druzích výrobků, posléze [při koordinovaných kontrolách](#) 94 vzorků byl nález jeden, přičemž nebyl zjištěn obsah fenylbutazonu.

■ **Aktuální legislativní úprava**

V současnosti jsou požadavky na označování potravin na mezinárodní úrovni stanoveny v normách a směrnících [Codex Alimentarius](#). Jedná se o soubor mezinárodních pravidel pro potraviny vytvořený v roce 1963 organizacemi FAO a WHO zahrnující standardy, pokyny a zásady a chránící zdraví spotřebitele a poctivé jednání v obchodu. Komise pro Codex Alimentarius má nyní 186 členů včetně Evropské unie a všech jejích členských zemí.

Regulační rámec, který je platný na území EU, vychází ze čtyř legislativních opatření: [Nařízení 178/2002](#) o všeobecném potravinářském právu, [směrnice \(ES\) 2000/13](#) o označování potravin, novelizující [nařízení 1169/2011](#) o poskytování informací o potravinách, dále [nařízení 853/2004](#) stanovující zvláštní hygienická pravidla pro potraviny živočišného původu a [nařízení \(ES\) 504/2008](#) zavádějící systém koňských průkazů. Nařízením o všeobecném potravinářském právu byl založen v roce 2002 Evropský úřad pro bezpečnost potravin, jehož úkolem je zajišťovat nezávislá vědecká stanoviska pro přípravu legislativy, a od 1. 1. 2005 vznikla potravinářským podnikům povinnost používat systémy sledovatelnosti.

¹ Zdroj: Eurostat, data za rok 2012

http://www.cebrecz/dokums_raw/eurostat_trh_s_potravunami_eu.pdf

² Dle zprávy SVS ČR: <http://www.bezpecnostpotravin.cz/svs-cr-vysledky-testovani-na-pritomnost-konske-dna.aspx>

³ Druhy kontrol: <http://www.potravinainfo.cz/koordinovany-plan-kontrol-s-cilem-posoudit-rozsireni-podvodnych-praktik-pri-uvadeni-nekterych-potravin-na-trh-uniqueidgOkE4NvrWuMEMvw3uZDmFvcrTHYeG3FW-ggiX-iY6f/>

⁴ Zdroj: http://ec.europa.eu/food/food/horsemeat/tests_results_en.htm

V systémech sledovanosti lze rozlišit tři skupiny subjektů - potravinářské podniky, členské státy a Evropskou unii. Povinností potravinářských podniků je zjistit a zdokumentovat informace o výrobku „o článek zpět a o článek vpřed“ v dodavatelském řetězci a příslušné úřady v členských zemích sledují, zda v dodavatelském řetězci systémy opravdu fungují; případná porušení pokutují. Potravinový a veterinární úřad Evropské komise pak provádí pravidelné kontroly bezpečnosti potravin, EU může v případě zvýšeného rizika omezit dovoz či vývoz. Směrnice o označování potravin bude nahrazena nařízením 1169/2011 o poskytování informací o potravinách nabývajícím účinnosti 13. prosince 2014 (s výjimkou požadavků pro mleté maso od 1. ledna 2014 a požadavků na výživové údaje od 13. prosince 2016). Nově k opatřením přibyl balíček zajišťující lepší bezpečnost potravin (viz dále), který předložila Komise 6. května 2013. Klíčové jsou změny v provádění úředních kontrol a případných pokutách. Současná debata probíhá právě okolo nového nařízení, které by mělo zavést povinné označování původu.

Z preventivních důvodů byl v roce 2002 zřízen Systém rychlého varování pro potraviny a krmiva (RASFF). Účelem systému je co nejdříve varovat příslušné úřady v ostatních členských zemích a ty pak mohou zakročit například varováním veřejnosti či stažením výrobku z prodeje. Za rok 2011 rozeslala Evropská komise prostřednictvím RASFF 3 812 oznámení o nebezpečných potravinách.

Na úrovni České republiky jsou základní požadavky na označování všech potravin stanoveny implementací směrnice (ES) 2000/13 do zákona [č. 110/1997 Sb.](#) Původní text zákona prochází novelizací, poslední [novelu](#) schválila vláda 2. května 2013. Nově má zavést povinnost značení potravin minimální velikostí písma a vyšší sankce až 10 milionů korun. Sankce může být udělena také za nedodržení požadavků na jakost, hygienu, podmínky uchování a označování. Podle předpokladu nabude novela zákona účinnosti k 1. lednu 2014, s výjimkou požadavků na označování potravin dle nového nařízení (účinnost ke dni 13. 12. 2014, viz výše). Požadavky zákona jsou doplněny provádějící [vyhláškou 113/2005 Sb.](#) o způsobu označování potravin a tabákových výrobků do doby platnosti nových opatření.

Zvláštní předpisy zatím platí např. pro uvádění údajů o výživové hodnotě: v EU směrnice 90/496/EHS, v ČR vyhláška 450/2004 Sb. Tyto předpisy však budou rovněž nahrazeny ustanoveními nařízení 1169/2011/EU.

■ **Přehled probíhající činnosti**

Komise mapuje od března do června existující nástroje a **mechanismy pro boj s potravinářskými podvody**. Současně se zapojí do těchto aktivit i Europol a ve druhém semestru 2013 by měla být zajištěna rychlá výměna informací. Případné finanční sankce by měly být rovnoměrné a vyvážit ekonomický zisk. Členské státy by měly do svých kontrolních plánů pravidelně zahrnovat povinné neoznamované kontroly (včetně inspekcí a testování) s cílem snížit riziko podvodů.

Výbor pro životní prostředí, veřejné zdraví a bezpečnost potravin (ENVI) **Evropského parlamentu** zpracovává zprávu z vlastní iniciativy „Podvody v potravinářském řetězci“. Poslanci požadují další testy v potravinářském řetězci a přísnější sankce pro podvodníky spíše, než novou legislativu. Výbor také vyzval členské země, aby lépe dodržovaly existující pravidla pro označování potravin a více spolupracovaly na sledovatelnosti potravin v EU.

Členské státy do konce dubna předložily Komisi zprávu o způsobu uplatňování právních předpisů v oblasti **koňských pasů**. Do června 2013 by měl být představen pozměňovací

návrh nařízení Komise 504/2008 zavádějící povinnost evidence koňských pasů v národní databázi a ta by měla být implementována ve druhé polovině roku.

Na podzim by měla Komise vydat zprávu o možnosti **rozšíření povinného označování výrobků na všechny druhy masa** používané jako přísady v potravinách. V prosinci 2013 by měla být implementována opatření týkající se povinného označování a zavádějících informací pro dobrovolné označení. V prosinci příštího roku by měla Komise navrhnout možnost rozšíření stávající povinnosti na jiná nezpracovaná masa (koňské, králičí, zvěřinu atp.) a také mléko (i jako přísady v mléčných výrobcích), jednosložkové potraviny, nezpracované potraviny a složky tvořící více než 50 % potraviny.

■ **Navrhované změny nařízení 1169/2011**

V původním návrhu nařízení o poskytování informací o potravinách (dále jen FIR) nebylo označení původu zahrnuto, nicméně pod tlakem Evropského parlamentu a Rady se o jeho zakomponování začalo jednat. Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova provede hodnocení dopadu v květnu 2013 a v prosinci předloží příslušný návrh. Z předběžných zpráv však vyplývá, že existují v zásadě tři možnosti označování syrového masa:

- mandatorní označení EU/mimo EU,
- mandatorní označení země chovu a/nebo porážky,
- mandatorní označení země původu (hovězí model)

Z pohledu výrobců je nejjednodušší první možnost, tedy „vyrobeno v EU/mimo EU“. Označení země původu, ke kterému směřuje tlak spotřebitelů a také diskuze v Evropském parlamentu, by byla nejtransparentnější při zjišťování případných pochybení, ovšem také nejnákladnější a velmi složitá na implementaci pro většinu výrobců.

■ **Balíček pro bezpečnost potravin**

Dne 6. května 2013 schválila Evropská komise balíček opatření, který má za úkol posílit bezpečnost potravin živočišného i rostlinného původu na trhu EU. Balíček stojí na čtyřech základních pilířích:

- **Úřední kontroly** ([COM\(2013\) 265 final](#)) - nová pravidla umožňují kontrolním orgánům zacílit na důležitější oblasti na základě posouzení rizika. Dojde ke změně financování vedoucí k zajištění efektivity kontrol, kdy systém poplatků bude rozšířen na další odvětví (mikropodniky budou osvobozeny od placení). Členské státy budou mít povinnost plně zapracovat kontroly podvodného jednání, přičemž stanovené finanční sankce mají pro dané případy být dostatečně vysoké a odrazující.
- **Zdraví zvířat** ([COM\(2013\) 260 final](#)) - prevence prostřednictvím společného systému pro lepší zjišťování přítomnosti nálezů a koordinace rizik, upravena budou pravidla registrace.
- **Zdraví rostlin** ([COM\(2013\) 267 final](#)) - modernizace stávajícího systému lékařské péče o rostliny a důraz na výsledovatelnost rostlin pocházejících ze třetích zemí.
- **Rozmnožovací materiál rostlin**, včetně osiva ([COM\(2013\) 262 final](#)) - jednodušší pravidla pro uvádění osiv a rozmnožovacích materiálů na trh.

Nyní byl návrh předán Evropskému parlamentu a Radě k projednání. Předpokládá se, že daná opatření vstoupí v platnost v roce 2016.

■ **Postoje zúčastněných stran**

Ochrana spotřebitele: „Vím, co jím?“

■ Podkladový materiál k debatě (15. 5. 2013, Evropský dům Praha)

- Na jednání Rady byly postoje **ministrů členských zemí** ohledně FIR rozděleny. Většina členských států je proti povinnému označení původu masných přísad, na druhou stranu Dánsko a Velká Británie jsou v současnosti pro.
- V **Evropském parlamentu** lze z dosavadních reakcí odhadnout podporu povinnému označování ze strany poslanců Skupiny progresivní aliance socialistů a Zelených/Svobodná evropská aliance; negativně se k návrhu staví Poslanecký klub Evropské lidové strany. Mezi hlavní výzvy při dalším postupu patří dle poslanců rozpočtová omezení členských zemí, které v rámci úspor omezují dozor nad trhem, dále rozdílná výše sankcí za podvody v označování napříč členskými státy, rostoucí komplexnost a provázanost potravinářského dodavatelského řetězce či zneužitelnost systému koňských průkazů (pasů).
- Zástupci **podnikatelů** mají k návrhu nařízení své výhrady. Řada z nich například uvedla, že pro některé druhy masa neexistují databáze a současně pro obchodníky označování země původu, chovu a porážky není snadné a znamenalo by navyšování výdajů. Země původu je často nákladné určit. Rozšíření označení je dle podnikatelů možné s ohledem na případ koňského masa, ovšem není nutné jej zavést povinně pro všechny masové složky.
- Na druhou stranu se zvýší transparentnost v prodeji výrobků a tím dojde ke zvýšení důvěry **spotřebitelů** a zamezení obdobných podvodů. Z průzkumů mezi spotřebiteli vyplývá, že informaci o původu oceňují, přestože to pro ně není ta nejdůležitější informace při koupi.

Na debatě se dozvíte odpovědi na následující dotazy:

- *Jak zlepšit legislativu v oblasti ochrany zdraví spotřebitelů a bezpečnosti potravin v EU?*
- *Jaké existují nedostatky ve fungování systémů sledovatelnosti?*
- *Zajistí větší regulace skutečně větší ochranu spotřebitelů?*
- *Bylo celoevropské testování na přítomnost koňské DNA účinné?*